

Борисюк С.Л., Вознюк О. В. Синергетика військових конфліктів: метод нелінійного прогнозування історичних подій // Тези доповідей XII науково-методичної конференції / Житомир. військ. ін-т радіоелектроніки. – Житомир, 2003. – Ч. 2 : Проблеми розвитку системи підготовки і перепідготовки військових та цивільних фахівців у інституті. – С. 3-5.

**Борисюк С. Л.,
Вознюк О. В.
ЖВИРЕ**

СИНЕРГЕТИКА ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ: МЕТОД НЕЛІНІЙНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ

Історія земної цивілізації – це, насамперед, історія локальних і глобальних воєн, що перериваються періодами миру. Тому крім семи форм суспільної свідомості (таких, як філософія, релігія, наука, політика й ін.) доречно диференціювати й восьму форму, що відбиває агресивний аспект суспільної свідомості. У цьому зв'язку можна говорити про еволюцію не тільки релігійної, або, скажімо, філософської свідомості людства, але й про розвиток воєнної свідомості, що знайшло своє відображення у військових науках, у конфліктології, а також в інших дослідницьких напрямках, одне з яких реалізується в концептуальній площині полемології – вченні про війну, що після другої світової війни розробив Г. Бутуль.

Наукове вивчення війни як соціального явища, що знайшло відображення в полемології, отримало подальший розвиток у рамках науково-дослідних центрів в усьому світі, дослідницька робота яких так чи інакше спрямована на вивчення генези, етіології і функцій збройних конфліктів, їх біологічних, психологічних, економічних, демографічних, технічних та соціологічних чинників; на аналіз колективної й індивідуальної агресивності, ситуацій, що породжують війни, а також на пошук засобів попередження конфліктів, у тому числі і конфліктів на виробництві. Крім цього, досліджується й феномен миру, його аспекти, форми і стани стійкості, а також процеси переходу до війни і чергування з нею.

Полемологію, у якій виокремлюються подійний та структурний аспекти, можна вважати наукою не тільки про війну, але і про будь-який конфлікт, розбрат, напруженість, революції, ідеологічне протиборство й ін.

Останнім часом вивчення сутності військових конфліктів ведеться й у рамках синергетики (науки про нелінійні, тобто відкриті системи і принципи самоорганізації матеріальних систем), що є міждисциплінарним дослідницьким напрямком, пояснювальна модель і методи дослідження якого починають використовуватися усе ширшим колом учених, що працюють у багатьох наукових сферах.

Одним із основних завдань цього порівняно нового міждисциплінарного напрямку є пізнання загальних принципів, що лежать в основі процесів самоорганізації систем різної природи: фізичних, біологічних, технічних і соціальних. Синергетичний стиль наукового мислення, його методологічний

апарат містять у собі імовірнісне бачення світу. Крім того, синергетику можна розглядати як сучасний етап розвитку кібернетики та системних досліджень (систематики, системології).

Необхідно сказати, що синергетичні підстави реальності були виявлені наприкінці XX століття, разом з розвитком нової (нелінійної) парадигми пізнання й освоєння світу. Розвиток цієї парадигми було викликано цілим рядом наукових відкриттів, що не укладалися в прокрустове ложе класичних уявлень. З позиції нелінійної (синергетичної) парадигми світ розглядається як єдине ціле, що підтверджується вивченням як фізичної, так і психічної реальностей.

Базуючись на нелінійному (синергетичному) аналізі світових подій, ми розробляємо нелінійний підхід до розгляду історичних (й зокрема військових подій), відмінний від лінійного пояснювального принципу. Останній базується на класичній науковій парадигмі пізнання світу, котра вчить, що світ є конгломератом відносно ізольованих один від одного локалізованих у просторі і часі предметів і явищ (подій), що взаємодіють за принципом лінійної причинності. У її межах причина передуює наслідку, виявляючи цілком однозначний взаємозв'язок, коли певна причина завжди викликає певний же наслідок чи наслідки.

З точки зору нелінійної, синергетичної парадигми світ є цілісним утворенням, де усі його статичні й динамічні елементи не тільки органічно взаємозалежні, але й, утворюючи *синергійну єдність*, у принципі не мають суворої просторово-часової локалізації й уподібнюються хвилям, коли дискретна подія може перетинати значні відрізки простору та часу і проектуватися у різних процесуальних обличчях, що, як правило, не мають видимих родинних рис і виступають одна стосовно іншої певними індикаторами, які релігійна свідомість охрестила провісниками або знаками.

При такому аналізі причина та наслідок можуть мінятися місцями, а світ виявляється розділеним на окремі елементи лише в класичному наближенні, тому що тут кожен процес пов'язаний абсолютно зі всіма світовими процесами, коли окрема подія в принципі не локалізується й здатна викликати резонанс у найвіддаленіших “кутках” Всесвіту. Тому й трактування тієї або іншої події виявляється багатозначним і точно невизначеним.

Таким чином, єдність світу передбачає єдність й хвильового (неперервного) та корпускулярного (перервного) його аспектів, які теоретично перманентно переходять один у одного через певну граничну точку, що “примиряє” їх як протилежності, подібно до того, як, на думку Д.Бома, свідомість та матерія взаємозалежні, але між ними немає причинних зв'язків; вони являють собою вкладені один у одного проекції більш вищої реальності, що не є ні матерією, ані свідомістю в чистому вигляді. І.Прігожин пише про можливість існування “більш тонкої форми реальності”, яка охоплює “закони та ігри, час та вічність”. Такий погляд на предмети дозволяє перебороти класичну картезіанську лінійну парадигму мислення та пізнання світу і перейти до цілісно-причинного, тоталлогічного, холістичного, нелінійно-синергетичного світорозуміння.

Розвиток нелінійної парадигми, у площині якої буття та свідомість виявляються рівноправними чинниками буття, передбачає формування ноосферної реальності, тобто універсальної сфери розуму, де буття та свідомість, внутрішній та зовнішній простір людського існування методологічно ізоморфні та онтологічно тотожні, виявляє феномен нелокальності на соціально-політичному рівні, коли частина та ціле починають виступати рівномірними сутностями.

Епоха ноосферної реальності може розумітися як новий емоційно-ментальний стан біосфери, при якому розумна діяльність людини стає вирішальним чинником її розвитку. З огляду на вищезазначене, відмінності лінійного та нелінійного типів прогнозування полягають головним чином у тому, що вони інтерпретують різні аспекти процесуального світу. Лінійне прогнозування в основному зайнято аналізом процесів до певного моменту їхнього переходу через так звану точку біфуркації, де той або інший процес зазнає докорінної якісної зміни. На цьому проміжку розвитку, коли процес виявляє лише кількісні зміни, можна цілком задовільно пророкувати подальші перипетії його перебігу. Проте напрямок якісної зміни, що визначається в точці біфуркації, можна екстраполювати лише на підставі прецедентів, тобто вже наявного досвіду аналізу процесів, що перетнули біфуркаційну фазу. Якщо ж такого досвіду немає (що має місце в контексті аналізу макроісторичний процесів), то лінійне прогнозування постає неспроможним визначити, у якому напрямку буде розвиватися процес, що перейшов через трансформаційний біфуркаційний бар'єр. На зміну йому приходить нелінійне прогнозування, що базується на нелінійній парадигмі пізнання світу, яка спроможна виокремлювати семантичні (символічні) параметри процесів, вільних від біфуркаційних перекручувань й відбиваючих інформацію про деякі глибинні ідеальні метапроцеси, що координуються космологічним принципом антропологічної співпричетності, тобто принципом єдності буття та свідомості.

Особливості лінійного аналізу подій полягають у пошуку причин (як незначних, так і глибинних) тих або інших подій і супутніх їм чинників та приводів. За цих умов цілком задовільних причин, що відповідають принципу древніх “кому це вигідно”, може бути знайдено безліч, але лише одна з причин у остаточному підсумку може бути реально пов'язаною з дійсним генезисом аналізованої події.

Нелінійний аналіз, таким же чином, як і лінійний аналіз, може виокремлювати ті або інші причини, проте він фокусується на наріжних тенденціях розвитку сучасного світу, що, будучи “багатозначно-сутінковими” сутностями, втілюються тут у міфо-символічній формі. Характерною рисою методу нелінійного прогнозування є те, що тут події не тільки розглядаються як ланки одного ланцюга, але й наділяються певною семантикою, що несе певне прагматичне значення, що впливає із символіки події, яка витягається з неї як за допомогою інтуїції аналітика, так і на підставі положень концепції універсального семантичного простору Всесвіту, символічної архітекτονіки колективного несвідомого (К. Юнг), а також усього попереднього досвіду, тобто прецедентів (“рівнобіжних подій”), котрі вже мали місце.

Річ у тім, що основне положення філософії про єдність світу, що втілюється в принципі антропологічної співпричетності сучасної космології та квантової фізики, зумовлює таке розуміння Всесвіту, у котрому кожен його процес має розглядатися в єдності морального та фактологічного, тобто *кожен факт дійсності наділяються певним змістом, одухотворяється і психізується*. Таким є новий постнекласичний підхід до аналізу дійсності, що знаменує собою повернення спіралі історичного розвитку на кола свої, але на більш вищому рівні розвитку, коли антропоцентричні та панпсихічні уявлення примітивних і древніх культур виявляються тотожними сучасному принципу космологічного доповнення, коли, по суті, релігійні та наукові положення починають перетинатися, виявляючи загальну “територію”, що зараз спільно освоюють науковою і релігійною свідомістю – *Цілісність*.

Цілісність саме й припускає те, що під час інтерпретації дійсності варто використовувати положення нелінійного аналізу, одним із принципів якого є символізація буття, що реалізує стрижень принципу цілісності – єдність буття та свідомості, психічного та фізичного.

У площині нелінійного аналізу кожна подія є символічною ланкою в ланцюзі більш глобальної події; і чим більш значною (несподіваною, нетривіальною, рідкісною, а тому, відповідно до теорії інформації, інформаційно насиченою) є та або інша подія, тим більший резонанс вона має викликати, виступаючи специфічним провісником майбутніх подій, семантика яких може бути витягнута із символіки події-провісника.

Будь-яку подію можна аналізувати відповідно до її інформаційної ваги, що визначається частотністю даної події, коли враховується ступінь її очікування (сподівання), її рідкість, незвичайність. За цих умов чим більш неймовірною є подія, тим більше прогностичне навантаження вона несе. Крім того, велике значення має кількість людей, що постають спостерігачами (або учасниками) події. Слід відзначити, що принцип цілісності світу припускає сполучене використання нелінійного та лінійного прогнозування. До останнього можна віднести нашу методику аналізу інформаційної ваги подій, що в результаті такого аналізу ранжуються відповідно до їхньої інформаційної ваги в багаторівневій мережній структурі, де можуть виокремлюватися вектори глобальних та локальних процесів, що указують загальний та поодинокий напрямок світових подій, й зокрема військових конфліктів.